

Dyskryminacja
z innych względów:
rasa
religia
orientacja seksualna

Seminarium
ERA Trewir, 19.11.2012

Dr Anna Śledzińska-Simon
WPAiE Uniwersytet Wrocławski

Wielopoziomowa ochrona przed dyskryminacją

ONZ

- **Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966)**

indywidualna skarga do Komitetu Praw Człowieka

- **Konwencja ws. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (1965)**

indywidualna skarga do Komitetu Dyskryminacji Rasowej

- Inne organy traktatowe ONZ: CEDAW, CRPD, itd

RADA EUROPY

- **Europejska Konwencja Praw Człowieka (1950)**

- Protokoły dodatkowe, w tym Protokół Nr 12 (2000)

indywidualna skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

- **Europejska Karta Socjalna (1996)**

skarga zbiorowa do Europejskiego Komitetu Praw Socjalnych

ONZ

RE

MPPOiP

UE

EKS

EKPCz

KPOzN

Prawo antydyskryminacyjne UE

- Art. 10 TFUE

zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, **rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd**, niepełnosprawność, wiek i **orientację seksualną** we wszystkich działaniach i politykach UE

- Art. 19 TFUE

kompetencja do podejmowania środków w celu zwalczania dyskryminacji ze względów wskazanych wyżej oraz harmonizacji prawa państw członkowskich w tym obszarze

- Art. 21 Karty Praw Podstawowych

Zakaz wszelkiej dyskryminacji **w szczególności ze względu na** płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Klauzule antydyskryminacyjne w systemie EKPCz

- **Art. 14 EKPCz**

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

- **Protokół Nr 12**

Korzystanie z każdego prawa ustanowionego przez prawo powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie lub z jakichkolwiek innych przyczyn.

Hierarchia cech prawnie chronionych w UE

PRZYNALEŻNOŚĆ
PAŃSTWOWA

RASA I POCHODZENIE ETNICZNE

PŁEĆ

RELIGIA, NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ, WIEK, ORIENTACJA SEKSUALNA

Hierarchia cech prawnie chronionych UE

	ZATRUDNIENIE	ZABEZPIECZENIE SPOŁECZNE	DOSTĘP DO DÓBR I USŁUG	SZKOLNICTWO
RASA I POCHODZENIE ETNICZNE	2000/43/WE	2000/43/WE	2000/43/WE	2000/43/WE
PŁEĆ	2006/54/WE	79/7/EWG	2004/113/WE	
RELIGIA NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ WIEK ORIENTACJA SEKSUALNA	2000/78/WE			

Rasa i pochodzenie etniczne

Timishev v. Rosja, ETPCz (2005)

- „Etniczność i rasa są pojęciami powiązаныmi i nakładającymi się na siebie. Podczas gdy pojęcie rasy jest zakorzenione w biologicznej klasyfikowaniu ludzi na podgatunki zgodnie z cechami morfologicznymi takimi jak kolor skóry czy cechy twarzy, etniczność sięga do koncepcji grup społecznych wyróżniających się wspólną narodowością, afiliacją plemienną, wyznaniem religijnymi, wspólnym językiem czy pochodzeniem kulturowym i tradycją.”
- odmowa wjazdu na terytorium wyłącznie ze względu na czeczeńskie pochodzenie etniczne
- naruszenie art. 14 w zw. z art. 2 Protokołu Nr 4 (swoboda przemieszczania się) i art. 2 Protokołu 1 (prawo do edukacji)

UWAGA

Odmiennie traktowanie ze względu na przynależność państwową w zakresie wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich oraz ich dostęp do zatrudnienia i pracy poza zakresem przedmiotowym Dyrektywy 2000/43/WE

Dyrektywa Równości Rasowej 2000/43/WE

- Dyskryminacja bezpośrednia i pośrednia
- Molestowanie, nakłanianie do dyskryminacji
- Zakres przedmiotowy – bardzo szeroki – zastosowanie do sektora publicznego i prywatnego
- Istotne i determinujące wymagania zawodowe
- Działania pozytywne
- Minimalne wymagania na poziomie krajowym
- Skuteczne środki odwoławcze
- Przeniesienie ciężaru dowodu
- Zakaz wiktymizacji
- Utworzenie organu ds. równego traktowania

Dyrektywa Równości Rasowej 2000/43/WE

Zakres przedmiotowy:

- warunki dostępu do zatrudnienia, wykonywania pracy na własny rachunek i wykonywania zawodu, w tym kryteria selekcji i warunki rekrutacji
- dostęp do szkolenia zawodowego
- warunki zatrudnienia i pracy
- członkostwo w związkach zawodowych
- ochrony społecznej, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia
- świadczeń społecznych
- wykształcenia
- dostępu do dóbr i usług publicznie dostępnych, w tym mieszkalnictwa.

Decyzja Ramowa w sprawie zwalczania rasizmu i ksenofobii

- Decyzja Ramowa Rady 2008/913/WSiSW
- **publiczne nawoływanie do przemocy lub nienawiści** skierowanej przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy;
- **publiczne rozpowszechnianie lub rozprowadzanie tekstów**, obrazów lub innych materiałów zawierających treści rasistowskie lub ksenofobiczne;
- **publiczne aprobowanie, negowanie lub rażące pomniejszanie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych** w rozumieniu art. 6, 7 i 8 statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego lub art. 6 Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze skierowanych przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko tej grupie lub jej członkowi
- Powyższe czyny popełnione umyślnie mają być zagrożone skutecznymi, proporcjonalnymi i odstraszającymi karami o maksymalnym wymiarze co najmniej od roku do 3 lat pozbawienia wolności.

Orzecznictwo TSUE

- C-54/07 *Feryn* (2008)

UWAGA

Belgijski organ ds. równego traktowania (Centrum Równego Traktowania i Zwalczania Rasizmu) może wnieść skargi w sprawach rzeczywistej lub domniemanej dyskryminacji, nawet bez wskazania konkretnej ofiary dyskryminacji

- Publiczna wypowiedź dot. niezatrudniania migrantów = bezpośrednia dyskryminacja
- Dyskryminująca wypowiedź = domniemanie dyskryminacyjnej polityki zatrudnienia
- Na pracodawcy spoczywa ciężar dowodu, że rzeczywista polityka zatrudnienia zaprzecza tej wypowiedzi

Orzecznictwo ETPCz

Timishev v. Rosja (2005)

- Odmienne traktowanie, które jest oparte wyłącznie lub w decydującym zakresie na pochodzeniu etnicznym danej osoby, nie może być obiektywnie uzasadnione

Sejdić i Finci v. Bośnia i Hercegowina (2009)

- Brak możliwości kandydowania w wyborach parlamentarnych narusza art. 14 EKPCz w związku z art. 1 Protokołu 1, a w wyborach prezydenckich – Protokół 12.

D.H. v. Czechy (2007), *Orsus v. Chorwacja* (2010)

- Segregacja uczniów w oparciu o test umiejętności lub znajomość języka = pośrednia dyskryminacja

UWAGA

Sprawy dotyczące mowy nienawiści, w tym zaprzeczenia Holokaustu są albo niedopuszczalne ze względu na nadużycie praw (art. 17 EKPCz) lub nie naruszają art. 10 EKPCz

Dyskryminacja Romów

Nachova i inni v. Bułgarii (2005)

- Naruszenie art. 14 w związku z art. 2 (aspekt proceduralny) ze względu na brak dochodzenia ws. rasowych pobudek zabójstwa

Stoica v. Rumunia (2008)

- Zarzut złego traktowania przez policję i uprzedzenia rasowe organów prokuratury w związku z umorzeniem postępowania przygotowawczego z braku dowodów
- Naruszenie art. 3 (aspekt materialny i proceduralny) i art. 14 (prowadzenie śledztwa motywowanego uprzedzeniami rasowymi)

Paraskeva Todorova v. Bułgaria (2010)

- Naruszenie art. 14 w związku z art. 6 ust 1 ze względu na brak umorzenia wykonania kary kobiety romskiego pochodzenia uzasadniony chęcią nierozpowszechniania przekonania poczucia bezkarności

Koky and others v. Romania (2012)

- Naruszenie art. 3 (aspekt proceduralny) ze względu na brak dochodzenia ws. rasowych pobudek napadu zbrojnego

Brak dyskryminacji Romów (?)

Sterylizacja kobiet romskich

- *V.C. v. Słowacja* (2011); *K.H. v. Słowacja* (2009) – naruszenie art. 3 i/lub art. 8 oraz art. 6 ust. 1
- Brak dyskryminacji

UWAGA

A.S. v. Węgry, CEDAW (2004) – sterylizacja bez świadomej zgody stanowi dyskryminację ze względu na płeć

Odmowa możliwości mieszkania w wozie (karawanie) na własnej posiadłości

- *Buckey v. UK* (1996), *Chapman i inni v. UK* (2001)
- Obiektywne i racjonalne uzasadnienie
- Brak naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 i brak dyskryminacji

Odmienne traktowanie Romów

- UE / EKS / ETPCz

- EU

Brak podjęcia środków prawnych w odpowiedzi na przymusowe wydalenie Romów z Francji – naruszenie Dyrektywy Równości Rasowej i Dyrektywy o swobodnym przemieszczaniu się i pobycie obywateli UE i ich rodzin na terytorium państw członkowskich (?)

- EKS

Centre on Housing Rights and Evictions v. Francja (2011) – francuska polityka „O” tolerancji dla Romów z Europy Środkowej i Wschodniej żyjących w nielegalnych obozowiskach narusza Europejską Kartę Socjalną.

- ETPCz

Eksmisje Romów – naruszenie art. 8 Konwencji

Connors v. UK (2004); *Yordanova i inni v. Bułgaria* (2012)

Religia

Dyrektywa Ramowa 2000/78/WE

- Zakaz dyskryminacji ze względu na **religię lub światopogląd**, niepełnosprawność, wiek i **orientację seksualną**
- Zakres przedmiotowy
  - warunki dostępu do zatrudnienia, wykonywania pracy na własny rachunek i wykonywania zawodu, w tym kryteria selekcji i warunki rekrutacji
  - dostęp do szkolenia zawodowego
  - warunki zatrudnienia i pracy
  - członkostwo w związkach zawodowych
- Brak postępu ws. przyjęcia dyrektywy horyzontalnej (!)

Wyjątek odmiennego traktowania ze względu na religię

Art. 4 Dyrektywy 2000/78/WE

- Zarówno religia, jak i orientacja seksualna mogą stanowić **istotne i determinujące wymagania zawodowe**, pod warunkiem, że służą prawowitemu celowi, a wymóg jest proporcjonalny
- odmienne traktowanie ze względu na religię lub przekonania osoby nie stanowi dyskryminacji w przypadku gdy ze względu na charakter tego rodzaju działalności lub kontekst, w którym jest prowadzona, religia lub przekonania stanowią podstawowy, zgodny z prawem i uzasadniony wymóg zawodowy, uwzględniający etykę organizacji.
- **prawa kościołów i innych organizacji publicznych lub prywatnych**, których etyka opiera się na religii lub przekonaniach, działających zgodnie z krajowymi przepisami konstytucyjnymi i ustawodawczymi, **do wymagania od osób pracujących dla nich działania w dobrej wierze i lojalności wobec etyki organizacji.**

Wyjątek odmiennego traktowania ze względu na religię

UWAGA

- Art. 4 Dyrektywy 2000/78/EC jako obrona przed zarzutem dyskryminacji / uzasadnienie mniej korzystnego traktowania musi być interpretowany wąsko
- Test proporcjonalności dot. wymogów związanych z konkretnym stanowiskiem

ETPCz

- *Schüth v. Niemcy* (2010) – zwolnienie katolickiego organisty i dyrektora chóru stanowi naruszenie art. 8
- *Obst v. Niemcy* (2010) – zwolnienie dyrektora ds. PR Kościoła Mormonów – brak naruszenia art. 8

Religia v. orientacja seksualna

Trybunał Administracyjny w Vaasa, Finlandia - 04/0253/3.

- Kościół Ewangelicko-Luterański nie ma prawa odmówić nominacji na asystenta wikarego osoby homoseksualnej, ponieważ doktryna kościoła nie odnosi się do orientacji seksualnej

Ladele and McFarlane v. UK – w toku przed ETPCz

- Sądy krajowe – zwolnienie ze służby ze względu na odmowę wykonania obowiązków urzędnika usc, nie ze względu na przekonania religijne
- Przeciwna decyzja stanowiłaby dyskryminację ze względu na orientację seksualną
- Równoważenie prawa jednostki do niedyskryminacji i prawa społeczeństwa do niedyskryminacji

Dyskryminacja ze względu na religię lub światopogląd

Conscientious objection – Odmowa poddania się obowiązkom ustanowionym przed władzę państwową z uwagi na przekonania religijne

- *Pichon i Sajous v Francja* (skarga niedopuszczalna) – odmowa sprzedawania środków antykoncepcyjnych nie jest chroniona jako element wolności religijnej
- *Dojan i inni v. Niemcy* (skarga niedopuszczalna) – obowiązkowy udział w edukacji seksualnej w szkołach publicznych nie narusza prawa rodziców do wychowywania dzieci w zgodzie z ich przekonaniem
- Art. 9 nie zawsze gwarantuje prawo publicznego zachowywania się w zgodzie z przekonaniem czy chroni każdy akt czy formę zachowania motywowanego przekonaniem.

Ale *Grzelak v. Polska* (2010) i *Jakóbski v. Polska* (2010)

Religijne symbole v. neutralność światopoglądowa państwa

- *Lautsi v. Włochom*(2011)
- Sprawy dot. noszenia chust w miejscach publicznych
- *Eweida i Chaplin v. UK* - w toku

Orientacja seksualna

Orzecznictwo TSUE

- Dyrektywa 2000/78/WE

C-267/06 *Tadao Maruko* (2008) i C-147/08 *Römer* (2011)

- Partnerstwa i małżeństwa jednopłciowe mają takie same prawa do przywilejów socjalnych wynikających ze stosunku zatrudnienia jak małżeństwa
- Renta rodzinna przyznawana w ramach pracowniczego systemu emerytalnego / uzupełniająca świadczenia emerytalne stanowią „wynagrodzenie” i są objęte przedmiotowym zakresem Dyrektywy

C- 81/12 *ACCEPT* (sprawa Gigi Becali) – w toku

- Publiczne wypowiedzi na temat osób homoseksualnych i odmowie ich przyjęcia do klubu piłkarskiego przez jego głównego udziałowca (uważanego za właściciela klubu)
- *Probatio diabolica* czy klub ma udowodnić, że praktyka selekcji piłkarzy przeczy tym oświadczeniom

Orzecznictwo ETPCz

- Dyskryminacja osób homoseksualnych / par jednopłciowych poza obszarem jurysdykcji UE
- Brak gwarancji prawa do małżeństwa (*Schalk i Kopf v. Austria*, 2010)
- Brak gwarancji prawa do adopcji dzieci partnera (*Gas i Dubois v. France*, 2012) – sytuacja partnerów w związku rejestrowym nie jest porównywalna do małżeństw;
- ale w toku ... (*X i inni v. Austria*)
- Gwarancja prawa do adopcji przez osobę homoseksualną (*E.B. v. Francja*, 2008)
- Prawo do wstąpienia w prawa najemcy (*Karner v. Austria*, 2003 i *Kozak v. Polska*, 2010)

Orzecznictwo ETPCz

Taddeuci v. Włochy – w toku

- Odmowa wydania pozwolenia na pobyt członka rodziny *de facto* partnerowi tej samej płci, który jest obywatelem państwa trzeciego
- Art. 8 – ochrona życia rodzinnego obejmuje także *de facto* partnerów tej samej płci = funkcjonalne podejście do koncepcji „rodzina”
- *Schalk i Kopf v. Austria*, para. 94 (“związek skarżących, kohabitującej pary jedнопłciowej, podlega pojęciu “życie rodzinne”, tak samo jak związek pary heteroseksualnej w tej samej sytuacji”)
- Odmienne traktowanie w oparciu o status małżonków może mieć dyskryminujący skutek ze względu na orientację seksualną, jeżeli pary jedнопłciowe nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego
- Por. art. 2 ust. 2 b Dyrektywy 2004/38/WE – prawo wjazdu i pobytu członków rodziny obywatela UE – ograniczone do *de iure* partnerów lub małżonków
- Art. 3 ust. 2 Dyrektywy 2004/38/WE – wymóg ułatwiania wjazdu i pobytu *de facto* partnerów (zarówno tej samej, jak i odmiennej płci).

Dziękuję za uwagę

anna.sledzinska@gmail.com